

“CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına”: 30’lu ve 40’lı yıllarda Halkevleri’yle ilgili CHP’ye gönderilen şikayet ve dilek mektupları hakkında kısa bir söz

Alexandros LAMPROU*

Giriş

Bu yazı, Başbakanlık Devlet Arşivleri’ndeki tasniflerin birinden, Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi’nde bulunan, 1932–1951 yılları arasında CHP Genel Sekreterliği’ne Halkevleri’yle ilgili gönderilen “şikayet ve dilek” mektuplarını tanıtmayı amaçlamaktadır. İlk olarak şikayet/dilek yazma pratiğine kısa bir giriş yapılacaktır, bu pratiğin belirtilen dönemdeki yaygınlığı ile, hem gönderen (bireyler, nadiren bir topluluk, – mesela bir köy) hem de alıcı (devlet, iktidar) için işlevleri belirlenmeye çalışılacaktır. İkinci olarak, mektupların tasnifi/tanımları ve içeriklerine ilişkin bazı konulara değinilecek; mektuplardan birkaç örnekle, bu tür kaynakların dönemin tarihi için önemi ve nasıl kullanılabileceği konusu da kısaca tartışılacaktır.

Burada kullanılan mektupların çoğu, ‘Halkevleriyle İlgili Şikayet ve Dilek Mektupları’ isimli dosyalarda bulunmaktadır.¹ Çoğu zaman bu şikayetlere ilişkin olarak İktidar Partisi’nin konuyu araştırmak üzere tayin ettiği müfettişlerin ya da bir Parti mensubun şikayet/dilek konusu üzerine yazdıkları raporlar da bulunmaktadır. Bu makale, Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi’nden derlenen 200’den fazla mektuptan yararlanarak kaleme alınmıştır. Bu mektupların hepsi, birkaç istisnası olmak kaydıyla, bir kişi tarafından yazılmış şikayet/dilek mektuplarıdır. Mektupların bir kısmı, ‘Bir Vatandaş’, ‘Bir Partili’, ‘Bafra Gençliği’ ya da ‘Trabzon Halkı’ gibi ifadelerle, isimsiz ve imzasız gönderilmiş-

* Leiden Üniversitesi, Türkiye Çalışmaları Bölümü

¹ Mesela TC Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (CHP), Katalog Numarası 490.1/828.271.1 ‘Bolu Halkevi’nin faaliyetleriyle ilgili istekler ve bazı şikayetler’, ya da BCA CHP, 490.1/832.285.2 ‘Edirne Halkevi’nin faaliyetleriyle ilgili dilek ve şikayetler’.

tir. Nadiren de, müfettişlerin raporlarına göre mektuptaki isim ve imzanın yanlış ya da uydurma olduğu anlaşılmaktadır.

Dilek/şikayet yazma pratiğine ilişkin birkaç söz

Pratiğin geçmişi

Gerek devlet gerekse de sultana, genelde iktidara dilek ya da şikayet içeren mektupları yazma pratiğinin geniş bir geçmişi vardır. Osmanlı arşivlerinde bulunan Şikâyat Defterleri ve müftülük arşivlerindeki “Ma’ruz” adı altındaki vesika kolleksiyonlarındaki şikayetler, ‘arz sunmak’ pratiğinin yaygınlığını açıkça göstermektedir. Halil İnalçık’a göre “Orta Doğu devlet ve hükümet sisteminin temel prensibi, adalet kavramına dayanır. Bu adalet kavramı, halkın şikayetlerini doğrudan doğruya hükümdara sunabilmesi ve onun emrile haksızlıkların giderilmesi, demektir.” Kısaca “herkesin şikayet için, ‘arz sunma hakkı vardır.”² “Öte yandan şikayet sunma pratiğinin hükümdar/iktidarın önemli bir meşruiyet ihtiyacını/işlevini karşıladığı anlaşılmaktadır. Son on senedir dilek/şikayet mektupları üzerine yazılmış olan eserlere göre, Avrupa ülkelerinde Orta Çağ’dan 20inci yüzyıla ve hatta bugüne kadar arz/dilek/şikayet yazmak/sunmak çok yaygın bir pratiktir.³ Bir Alman atasözünün ifade ettiği gibi ‘herkes dilekçe yazmakta ve su içmekte özgürdür.’⁴

Türkiye 30’lu 40’lı yıllar

Bu makalede kullanılan mektupların yazıldığı 1930’lu 1940’lı yıllarda, geniş bir geçmişe sahip olan şikayet/dilekçe sunma pratiği devam etmekteydi. Hükümdar/Sultan değilse bile, İktidar Partisi bu tür şikayet ve dileklerin muhatabıydı. Ayrıca 1930’larda ve 1940’lı yılların ilk yarısında CHP’ye yazmak, devletle temas kurmak demektir ve yazarların çoğu bunun farkındaydı. Bu mektuplarda ‘Parti’, ‘hükümet’ ve ‘devlet’ kelimeleri aynı yerlerde ve aynı anlamda kullanılmaktadır. CHP’ye gönderilen mektular, sadece Halkevleri’yle il-

² İnalçık, Halil, “Şikayet Hakkı: ‘Arz-i Hal ve Arz-i Mahzar’lar”, *Osmanlı Araştırmaları*, 7-8, (1988), s. 33.

³ Fitzpatrick, Sheila, “Supplicants and Citizens: Public Letter-Writing in Soviet Russia in the 1930s”, *Slavic Review*, C. 55, S. 1 (İlkbahar 1996), s. 78-105; Fitzpatrick, Sheila ve Gellately, Robert (ed.), *Accusatory Practices. Denunciation in Modern European History, 1789 – 1989* (Şikago: University of Chicago Press, 1997); Verner, Andrew, “Discursive Strategies in the 1905 Revolution: Peasant Petitions from Vladimir Province”, *The Russian Review*, C. 54, (Ocak 1995), s. 65-90. Lex Heerna van Voss (ed.), *Petitions in Social History, International Review of Social History*, Ek No 9, (2001).

⁴ Lex Heerna van Voss, “Introduction”, Lex Heerna van Voss (ed.), *Petitions in Social History, International Review of Social History*, Ek No 9, S. 46, (2001), s. 1.

gili değildir. Bu tür mektuplarla dolu başka dosyalar da arşivde mevcuttur. Bazıları yerel seçimler ve Parti kongreleriyle, bazıları da yerel Parti örgütleriyle ilgilidir. Devlet Arşivleri'ndeki CHP Arşivi'nden başka tasnif birimlerinde de ciddi miktarda şikayet ve dilek mektupları mevcut olduğunu kolayca tahmin edebiliyoruz. Devlet Arşivleri'nin web sitesinde yapılacak basit bir aramanın sonuçları, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü'nden Nafia Vekaleti'ne, Toprak İskan Genel Müdürlüğü'nden Muamelat Genel Müdürlüğü'ne kadar birçok kuruma gönderilmiş büyük miktarda şikayet mektubu olduğunu göstermektedir. Arşivleri açık olmayan başka devlet dairelerinde de mektuplar bulunduğu muhakkaktır. Pratiğin toplumdaki genişliğini gösteren bir başka malzeme de, gazetelere gönderilen ve bir kısmı yayınlanan büyük miktardaki şikayet mektubudur.⁵

Şikayet yazmak pratiğinin önemi

Rejim İçin

Halkın iktidara ihbar ve şikayet göndermesi özellikle Nazi Almanyası ve Stalin dönemi Sovyetler Birliği'nde desteklenmiş bir uygulama olmakla beraber, bu durum otoriter/totaliter rejimlere has değildir. Günümüz rejimlerinde de farklı biçimlerle yaygın olarak kullanılmaktadır.⁶ Ancak basın sıkı bir kontrol altında olduğu, iki dereceli bir seçim sistemi olan, devlet/iktidar ve halk arasında yok denecek kadar az ve sınırlı iletişim kanalları bulunana tek parti dönemi Türkiye'sinde şikayet/dilek mektupları iktidar için son derece önemli ve zengin bir bilgi havuzu oluşturmaktaydı. Ordu, Polis ve Emniyet, daha fazla toplumsal denetim ve baskıya yönelik kurumlar olduğundan iktidar için 'efkar-i umumiye' hakkında yeterince bilgi verememekteydi. Özellikle de halkın ne kadar hoşuna gittiğini söylemek güç olan iktidarın toplumsal bir reform programı uygulanmakta olduğu bir dönemde, böyle bir bilgi eksikliği iktidar için önemli bir problem oluşturmaktaydı. Bu problem, 'Dilek Sistemi' ve 'Parti Müfettişliği'⁷ gibi iktidarın uyguladığı ve başlattığı politikalara bakıldığında daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca İktidar Partisi bu tür mektupları ciddiye

⁵ Gazetelerde yayınlanan şikayet mektupları için Öztürk, Serdar, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Kahvehane ve İktidar (1930-1945)* (İstanbul: Kırmızı, 2006).

⁶ S. Fitzpatrick ve R. Gellately, "Introduction to the Practices of Denunciation in Modern European History", Fitzpatrick, Sheila ve Gellately, Robert (ed.), *Accusatory Practices. Denunciation in Modern European History, 1789 - 1989* (Şikago: University of Chicago Press, 1997), s. 13-17.

⁷ Cemil Koçak, "Tek- Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Parti Müfettişliği", *Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan*, (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 1992).

almaktaydı. Bunun delili, CHP Genel Sekreterliği'nin bürolarından birinin, 3üncü Büro'nun ilk görevlerinden birinin dilekler ve dilekçelerin takibi olmasıdır.⁸ İkinci olarak Arşiv'deki mektupların büyük bir kısmı resmi bir soruşturmaya ya da bir Parti müfettişinin gönderilmesine yol açmaktaydı. Son olarak şikayetlerin etkisiyle Parti kendi politikalarını soruşturmakta ya da değiştirmekteydi.⁹ Mesela, Halkevi salonlarının kirayla tiyatro kumpanyalarına verilmesinden şikayet eden birçok mektup CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilmişti. Çoğunlukla mektuplar bu tür kumpanyaların Halkevleri'nde verdiği oyunların içeriğinin ve tiyatrocularının ahlaksızlığından şikayet etmekteydi. Parti, Halkevleri'nden ve Parti örgütlerinden bu tiyatro kumpanyaları hakkında bilgi isteyen bir genelgeyle tepki gösteriyordu.¹⁰

İktidar için bu mektuplar bir başka önemli işlev görmekte ve aynı zamanda hissedilen bir ihtiyacı da karşılamaktaydı. Merkezce güvenilen ve benzer bir amaçla tayin edilen Parti Müfettişleri gibi, mektuplar da gerek Parti örgütleri ve elemanları, gerekse devlet memurları ve daireleri hakkında devlet/Parti için etkin bir denetim fırsatı sağlamaktaydı. Şikayet mektupları sürekli olarak CHP'lilerin, kaymakam ya da jandarma komutanı gibi devlet ve Parti'nin istihdam ettiği insanların yolsuzluklarından bahsetmekte ve bir çok kez soruşturmaya yol açmaktaydı.

Son olarak bu mektuplar ve CHP'nin cevapları, şikayet eden vatandaş ve iktidar arasında bir iletişim kurmaktaydı. Bu iletişim iktidarın meşruiyet inşası sürecinin çok önemli bir parçası olarak sayılmalıdır.

Yazarlar için

Bir vatandaş için iktidara bir şikayet ya da dilekçe yazmak bir çok açıdan önemlidir. İlk olarak daha önce belirttiğimiz gibi halk ve devlet arasındaki iletişim kanalları çok sınırlı olduğundan, geçmişte yaygın bir pratik olan dilekçe/şikayet yazmak bir hayli önemlidir ve kimi zamanlarda belki de varolan tek yol olarak kalmaktadır.

⁸ CHP Genel Sekreterliği'nden Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın imza attığı 'Vali ve CHP Başkanlığına Genel İspekterlere' gönderilen, 17.2.1938 tarih ve 1123 numaralı tamim'e ilişil olarak Geneyönetim Kurulunun iş bölümünün yapısını gösteren ek. *CHP Genel Sekreterliği'nin Parti örgütüne Genelgesi. İkinci Kanun 1938den 30 Haziran 1938 tarihine kadar* (Ankara: Ulus Basımevi, 1938), Cilt 12, s. 18. Aynı kitapta, arka kapakta gösterilen CHP Genel Sekreterliğin eski iş bölümüne göre de yine 3üncü büro'nun vazifelerinden biri 'dileklerin takibi'dir.

⁹ Mesela, CHP Genel Sekreterliği'nden 383 Halkevi reisliğine ve 26 CHP Bölge Müfettişine gönderilen bir tamimde şunları yazılmaktadır: "Bazı Halkevi kütüphaneleri hakkında bir takım şikayetler almaktayız. Kitapların istenince kolay bulunmadığı veya kütüphanenin hemen her gün kapalı durduğu ihbar edilmektedir." *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, 1 Birinci Kanun 1941den 30 Haziran 1941 tarihine kadar*, Cilt 18, (Ankara: Ulus Matbaa, 1941), 5/2101 sayılı ve 4.6.1941 tarihli tamim, s. 142.

¹⁰ **BCA CHP**, 490.1/9.47.14. 26 Mart 1949 tarih ve 7/3124 sayılı tamim.

İkinci olarak Parti'ye yazmak, devletin/Parti'nin yerel temsilcilerini *by pass* etmek fırsatını sağlıyordu. Çoğu zaman iktidarın yerel temsilcileri şikayet konusunun kendisiydi. Dolayısıyla şikayet edilen yolsuzluğun giderilmesi için bu insanların soruşturulması gerekmekte ve bunun için de en azından bir üsteki kademeye başvurulması gerekmektedir.

Üçüncü bir açıdan bakıldığında iktidara mektup göndermek, ya da başka bir ifadeyle 'iktidarla konuşmak' (ya da iktidarla konuşmaya alışmak bile), başvuranlar tarafından iktidarın meşruiyetinin bir miktarda kabul edil(ebil)diği anlamına gelebilmektedir.

Yukarıda belirtilen savların üçünde de şikayet sunulması hem iktidarın hem de ona başvuranların çıkarları ortaktır. Mektuplarla, iktidar için 'efkar-i umumiye' hakkında bilgi ve meşruiyet eksikliği/ihtıyacının giderilmesi sağlanmakta, başvuranlar ise taleplerini iletmek için etkili bir kanal oluşmaktaydı.

Yukarıdaki noktalarda iktidar ve ona başvuranların, bu pratikten beklentileri ve menfaatlerinin birbirine yaklaşmasına rağmen, başka bir perspektiften birbirinden uzaklaşmaktadır. Buna göre vatandaşlar, müfettiş raporlarının tabiriyle 'şahsi menfaatlerini' temin etmek için iktidarın korkuları, kaygıları ve hatta onun dilini¹¹ kullanıp Necmi Erdoğan'ın ifadesiyle 'devleti idare' edebilmektedirler.¹²

Mektupların tasnif ve muhteva sorunları ve kaynak olarak muhtemel kullanımları

Tasnif ve muhteva sorunları

İhbar, şikayet, dilek. Mektupları tanımlamak için bazı kelime/terimler kullanılır. CHP, bu tür mektupları içeren arşivdeki dosyaları gerek 'Halkevleri'yle ilgili', gerekse 'Seçimlerle ilgili Şikayet ve Dilek mektupları' olarak tanımlamaktadır. Bazen yazarları da mektubun ilk satırında 'şikayetimdir', 'dileğimdir' ya da mektubun sonunda 'ihbar ediyorum' yazıp kendi tanımlarını sunmaktadır. Bu makalede CHP'nin tanımlarının (şikayet, dilek, istek) kullanılmasına rağmen unutulmamalıdır ki mektuplar hem içeriğine bakıldığında hem de yazarın amaçları dikkatle incelendiğinde kullanılan 'dilek', 'şikayet' gibi tanımların çok sınırlı olduğu anlaşılır. Bir mektup her üç tanımın da özelliklerini kapsayabilir. Hem bir kişi hakkında ihbar, hem bir kişi ya da bir du-

¹¹ Akın, Yiğit, "Fazilet değil vazife istiyoruz: Erken Cumhuriyet Dönemi sosyal tarihçiliğinde dilekçeler", *Toplum ve Bilim*, S. 99, (Kış 2003/2004), s. 118-9.

¹² Necmi Erdoğan, "Devleti 'İdare Etmek': Maduniyet ve Düzenbazlık", *Toplum ve Bilim*, No. 83, (2000).

rumdan şikayet, hem de bir ya da daha çok dilek içerebilir. Halkevinde vukubulan bir yolsuzluktan şikayet eden; ancak açıkça bir kişiyi suçlamadan yazılan bir mektupta iktidar Partisi kolaylıkla Halkevi başkanının başarısızlığını okuyabilmektedir. Yazarın da böyle bir hedefi olmadığı kolayca ispat edilemez. Kısacası kullanılan terimler mektupların bize anlatabildiklerinin sadece bir kısmına işaret edebilir.

Aynı şekilde muhtevasına bakıldığında bu mektuplar bir çok açıdan değerlendirilip okunabilir. Kısacası mektuplar bir çok sorunlardan söz edebilir ve hangi sorunları ele alacağına CHP okuyucusundan sonra gelen ikinci okuyucu ('biz', 'tarihçi') karar vermektedir. Mektupların da bize fısıldayıp söylebildikleri araştırmanın çerçevelendirilmesine (contextualization) bağlıdır. Mesele araştırmanın perspektifi küçük bir topluma (köy, kasaba) odaklanıp daha çok 'mikro' aşamasına yaklaşabilmektedir. Böyle bir perspektifte aynı toplumda üretilen kaynaklar (yerel gazete, anı, sözlü kaynaklar) mektuplarla beraber kullanılabilir. Böylece mektupların üretildiği toplum aynı zamanda araştırmanın konusu olduğu için mektuplar, az da olmasına rağmen, üretildiği çerçeveye kolayca konumlandırılabilir ve anlamlandırılabilir. Aksi takdirde, yani 'makro' düzeyine yaklaşıncaya, mektupların üretildiği toplumsal çerçeve araştırmanın perspektifinden uzaklaştığında mektupların konteksti sınırlı kalabilir ve tarihçi söz edebildiklerinden kısmen faydalanabilir. Dolayısıyla mektupların yüksek miktarda kullanılması tavsiye edilmektedir.¹³

Aşağıda, bu gibi şikayet mektupları ve ilgililerin tepkilerini aktaran bazı mektup örnekleri verilmiştir. Bu mektuplardaki yazım ve imla hatalarına müdahale edilmemiş, sadece bir yerde köşeli parantez içinde bir harf eklenmesi yapılmıştır.

¹³ 'Makro' perspektifin örnekleri: M. Metinsoy, *Wars Outside the War: The Social impact of the Second World War on Turkey*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004) ve N. Nacar, *Working Class in Turkey During the World War II Period: Between social Politics and Everyday Experience*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004). Başka bir örnek: Cengiz Kırh, *The Struggle over Space: Coffeeshouses of Ottoman İstanbul*, Doktora Tezi, State University of New York, (2000).

¹⁴ Mektupların yazım hatalarına müdahale edilmemiştir. ¹³ 'Makro' perspektifin örnekleri: M. Metinsoy, *Wars Outside the War: The Social impact of the Second World War on Turkey*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004) ve N. Nacar, *Working Class in Turkey During the World War II Period: Between social Politics and Everyday Experience*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004). Başka bir örnek: Cengiz Kırh, *The Struggle over Space: Coffeeshouses of Ottoman İstanbul*, Doktora Tezi, State University of New York, (2000).

¹⁴ Mektupların yazım hatalarına müdahale edilmemiştir. ¹³ 'Makro' perspektifin örnekleri: M. Metinsoy, *Wars Outside the War: The Social impact of the Second World War on Turkey*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004) ve N. Nacar, *Working Class in Turkey During the World War II Period: Between social Politics and Everyday Experience*, Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, (2004). Başka bir örnek: Cengiz Kırh, *The Struggle over Space: Coffeeshouses of Ottoman İstanbul*, Doktora Tezi, State University of New York, (2000).

Mektuplardan birkaç örnek¹⁴

İhbar (Denunciation)

CHP Genel başkan vekiline
Ankara

Korkudeli kazası eczacısı 3-4 senedenberi halkevin de yatmakta. parti başkanlığı odasının yanındaki oda olan odasına karı ve oğlan getirerek bu mukaddes yeri kerhaneye çevirmişti. Güya geç vakit getirirse kimse görmez zanediliyor amma herkes işin farkındadır. Şifahi müteaddit şikayetlerimizi dinlemeyurlar yazılı makamınızda şikayet edildiği duyuldu fakat yine bir şey çıkmadı. Halkevinin odununu sobasını gazını hatta odacılarını herşeyi kullanıyor. Üstelik halkevi salonunda kendisine müşteri bulmak için bijamalarla dolaşır pis şakalar yapar. Halkevine şimdi aklı başında namuslu bir adam gidemeyur abdestaneler (31) çekme yeri olmuştur.

Hiç kimsenin yatmasına tüzük müsait olmadığı halde acaba eczacı Basri Önügörenin CH Partisin de ve Halkevinde senelerdir yatmasına ve türlü ahlaksızlık yapmasına neden müsaade ediliyor. Makamınızdan gelen yazı üzerine parti müfettişi şöyle yarım ağızla çıkarımız demişsede kati süylemedi deye çıkarmadılar. Burayı ne bilecektir deyede onu atlattılar. Halkevine odun ve gaz şuradan buradan dilenerek tedarik ediliyor. Bunu da eczacı ahlaksızlığına kullansın. Badema halk birşey vermeyecektir eğer siz bu herifi çıkaramayacaksanız biz halk birgün hücum ederek hem o binayı yıkacağız hem de namussuz eczacıyı oradan atacağız. Madem tüzüğe uyulmayacakta niçin yaptınız. Ziraat bankası müdürü aptullah namussuz da halkevine huvarıdalğa gidiyor. Artık yeter. Ya kapatınız yahut ta ne yapacaksanız yapıp burayı temizleyiniz. Çocuklarımızda ahlaksızlıktan kurtulsun. Tüzüğe muhalif bu yatmak işine neden müsamaha ediliyor. Şiddetli ve kati emirlerinizi CHPartimiz namına partimizin şerefi namına rica ediyoruz, bütün halk emirlerinizi bekleyuruz.

Korkudeli aşağı Pazar mahallesinden
Hüseyin ekiz

Ve Müfettişin Cevabı

¹⁴ Mektupların yazım hatalarına müdahale edilmemiştir.

CHP

Antalya Bölgesi

Müfettişliği

Sayı: 7

11/2/947

C.H.P. Genel Sekreterlik yüksek katına

3/Şubat/947 tarih ve 8/97017 sayılı yazınız cevabıdır:

1- Korkudeli halk evinin bir odasında yatmakta olan eczacı Basri Öner gören odayı boşaltmıştır. Halen halk evinde kimse yatmamaktadır.

2- Şikayete konu olan hadisenin ve dedikoduların mahiyetleri ve sebepleri:

Korkudeli belediyesi ilçede bir eczahana tesisi için yaptığı araştırmalar sonunda eczacı Basri Öner gören atlı askerlikten malulen emekliy[e] ayrılmış bir şahısla 1942 yılı içinde anlaşılıyor. Bu anlaşmanın hadisemizle ilgili maddesi gereğince belediye, kira bedeli eczacıya ait olmak şartıyla, bir mesken temin etmek vecibesini yükleniyor. Belediye memleketteki bina ve mesken buhranı yüzünden mehkemedden aldığı ilamla tahliye ettirip yerleştiği binanın bir odasını eczacı Basriye ayırıyor. Ve bu suretle bekar olan bu zatın mesken ihtiyacını temin ediyor. Eczacı icar bedeli vermekten, belediyede müstakil ev aramak külfetinden kurtulduğu için her iki tarafta bu durumdan memnun. Fakat mahkemenin hükmü temyiz tetkikatı sonunda bozuluyor. Ve bozma kararına uylarak yapılan duruşmalar sonunda belediye davayı kesin olarak kaybediyor ve bilnetice 1945 yılı sonlarında binayı boşaltıp müdaaleyli olan müstecize teslim zorunda kalıyor. Bu suretle binasız kalan belediye, memleketteki bina buhranı yüzünden kendisine ait olupta kaymakamların mesken ihtiyacında kullandığı binanın alt katına taşınıyor. Üst katta kaymakam oturuyor. Meydanda kalan eczacı Basriye derhal ev bulunup çıkarılmak şartıyla halk evinin boş bir odasına yerleştiriyor. Bir kaç gün için yapılan bu yerleştirme 1946 yılının ilk aylarında yapılmış 10/2/946 ya kadar uzayıp gitmiş.

Aralık ayında Korkudeline gittiğim zaman bu hadisenin şahidi olmuştum. Usulsüz ve uygunsuz bulduğum bu işgale derhal son vermelerini arkadaşlardan rica etmiştim. O zaman, partili arkadaşlarından bulunan belediye başkanını durumdaki hususiyeti ve mesken buhranın ıztıraplarını anlattıktan sonra eczacı Basri ile yapılan dört senelik mukavelenin 18/Şubat/947 tarihinde sona ereceğini ve mukaveleyi şartlar dairesinde temdit etmiyeceklerinden meselemin kendiliğinden halledileceğini ve binaenaleyh bir buçuk ay daha işin idare edilmesinin belediye için faydalı olacağını söylemiş ve bende kendilerine bu durumun 1.5 ay beklemeğe tahammülü olmadığını tahliyesi esbabını araştır-

malarını kendisinden ve diğer partili arkadaşlardan rica etmiştim. Son yazınız üzerine 10/2/947 de Korkudeline gittim ve eski durumun değişmemiş olduğunu gördüm. Arkadaşlara hareket tarzlarının yanlışlığını münasip lisanla anlattıktan sonra yeni tayin olunan kaymakamın henüz gelmediğini ve bir ayda izinli olduğunu ve bu suretle Şubat ayının sonuna kadar boş kalacak olan Kaymakama ayrılmış üst kattan bir odanın eczacıya verilmesini rica ettim. Ve Elmalıya geçtim. Dönüşte halk evinin işgal olunan odasının boşaltılmış olduğunu sevinçle gördüm.

Yüksek katınıza şikayette bulunan Hüseyin Ekiz bir sene evvel Mersinde ve halende Alanyada orman mesahe memuru imiş. Ağustos ve Temmuz aylarında ve birde Ocak 947 de izinli olarak Korkudeline bulunmuş ve vazifesi başına dönmüş. Bu sebeple kendisini bulup konuşamadım. Partili arkadaşlardan ve idareci arkadaşlarla adliyecilerden yaptığım tahkikata ve soruşturmalara göre eczacı Basri Geçimsiz, sinirli ve gayri tabii bir zatmış. Bekar olması ve sık sık antalyaya gidip gelmesi kötü dedikodulara az çok konu oluyormuş. Fakat bu söylentiler nihayet bir dedikodu hududunu açmış deyilmiş. Halk evi binası içinde yapıldığı iddiaları yersiz ve hakikata aykırı imiş. Hulasa esas dedikodunun dahi çok mubalağa ile ifade edilmiş olduğunu söylediler.

Saygılarımla.

CHP Antalya bölge

Müfettişi

Manisa Millet Vekili

Feyzullah Uslu¹⁵

İmzasız bir şikayet

26 Şubat 1942

Halk evimidir, yoksa..... ve, Yoksa

Sayın bayım,

Tiyatroyu severim. Ancak tiyatroyu. Yoksa şehre aylardan beri rezalet, haysızlık, ahlaksızlık ve bütün bunların doğuracağı afetleri saçan (affınıza mağruren) orospu ve serseri güruhunu değil

Kısa fasılalarla üçüncü ziyaretini yapan bu sözde tiyatrocular bu defada meyhanelerde kafayı tütsülediten sonra şişede kalan rakılarını henüz 13-14 yaşında bulunan ve tamamen çıplak denecek derecede sahneye çıkarılan bir genç kızın karşısında içmek üzere memleketin gençliğini zehirleyen propagan-

¹⁴ Mektupların yazım hatalarına müdahale edilmemiştir.

dalarile kandırmaya çalıştıklarını vazifeme gidüp gelirken istihbar ettim ve bu suretle kanım beynime sıçrayarak yüksek ve mes'ul makamınıza müracaata karar verdim.

1 – salonlarında orospu oynatıp memleketin sarhoşlarını Zamparalarını en bayağı bir şekilde eğlendirmek halk evlerinin gayesimidir?

2 – yalnız isimleri mevcut olan başda temsil, tarih Edebiyatü sosyal yardım, köycülük ve bunun gibi bir çok şubelerin faaliyetine hasr edilmesi lazım [¹⁶] bu guruhun hayvani zevklerine mel'ce oluyor demektir.

Hatta bu seferki gelişlerinde yine bu gibi gençlerin ve şahısların komusyon verimsarlığı ile meydana geldiğini Parti binasının yanında ismini eyice öğrenemediğim bir lokantacı veyahut tatlıcı olan bu genç 13-14 yaşındaki kızda dahil olmak üzere Adapazarına gelmelerini ve buhusus için yüzlerce lira sarfettiğini halkevi binasını kendisinin temin ettiğini bu işde büyük rolü olduğunu iftiharla söylediğine şahit oldum.

Sayın bayım,

Buradaki particilerden daha nafız tabii ki fazla mes'ul olduğunuza göre zatiyelerinizden şunları öğrenmek istiyorum bütün bu hayasızlıklara tahammül edebilecek için partinin ne menfaati vardır? (esasen onuda fazla elektrik sarfiyatına vermiyor mu?)

Bir kolu Londralara kadar uzamış olan halkevlerimizin buradaki şubesinin verimi bumu olacaktır?

22 Şubat 1942 de büyük merasim yapacak olan halkevlerimiz böyle göbek havaları ile mi halkı irşad edecektir?

Ve nihayet 30 bin nüfuzlu bir şehrin gençliğini böyle pespaye kadınlar yüzünden birbirine sokmak partinin otorite ve umdelerile ne derece kabil telifdir?...

En seri kararlarınızla bu rezaletlerin önüne geçilmesi için tahkikatta bulunmanızı saygılarımla rica ederim.

BİR SUBAY VE AİLESİ¹⁷

Bir Dilek

Kayseri 21.8.1940. CHP Genel Sekreterliği yüksek katına. Bendeniz Romanya muhacirlerindenim on sekiz yaşında kız çocuğuyum iki sene evvel tür-

¹⁵ **BCA CHP**, 490.1/824.257.1. 19 Şubat 1947.

¹⁶ Bir satır okunamıyor.

¹⁷ **BCA CHP**, 490.1/839.316.1.

kiyaya geldik Kayser'de iskan edildik sekiz nüfus aile sahibiyim dört kardeşim okutuyorum ihtiyar babam ve annem vardır onların hepsini ben geçindiriyorum bir sene evvel kayseri Halkevi kütüphane memurluguna tayin edildim ve otuz lira ücret alırdım bir sene zarfında vazifemden hiç bir zaman ayrılmadığım gibi her gece saat on bire kadar çalışırdım geçen gün hasta oldum Halkevi katibinden iki gün izin aldım ve iki gün tedaviden sonra vazifeme devam edeceğim zaman Halkevi reisi vazifeme nihayet verdi halbuki halkevi katibi bana izin verdi halkevi reisi haftada bir gün daireye geldiği için tabi halkevi katibinden izin istemeye mecbur oldum şimdi sekiz nüfuslu ailemiz perişan bir halde retettiler onun için siz büyüklerimize derdimi anlatmayı kendime bir vazife buldum genç kız olduğum için başka yerlerde çalışamıyorum sonra kayseriye iskan edildiğimiz için başka memleketlere gedemeyiz Bu hususta yine yerime geçmem için delaletinizi bekler ellerinizden öperim. Kayseri Eski halkevi kütüphane memuru. Romanya muhacirlerinden. Zatiye tunguç¹⁸

Ve CHP Genel Sekreteri'nin tepkisi

CHP Genel Sekreterliği

No: 5/27515 Ankara: 19/9/940

Halkevi reisliğine Kayseri

Halkevi kütüphane memuru iken vazifesine niyahet verilen Zatiye Tunguç'tan bir mektup aldım. Halkevleri idare ve teşkilat talimatnamesinin madde 43 (İ) fıkrasına göre, memur tayini, tecziyesi ve ya işten çıkarılması, İdare Heyetinize ait bir keyfiyettir. Yalnız fakir ve kalabalık bir ailenin geçiminden ağır vazifeleri olduğu ve sadakatle çalıştığımı ifade eden bu kızcağızın, fevkalade mahzur yoksa Halkevi vazifesine avdetini kolaylaştırmanızı; değilse kendisine dışardan münasip bir iş temini tavassutunda bulunmanızı, iyilik sever duygularınızdan beklerim. Hem bu suretle de, Halkevleri'nin güvenilir ve hizmetinde bulunanları korur bir müessese olduğu fikri, muhite telkin edilmiştir.

CHP Genel Sekreteri

Erzurum mebusu

Dr. A. F. Tuzer

¹⁸ BCA CHP, 490.1/338.311.1.

Özet: Bu yazı, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne 1932-1951 yılları arasında Halkevleri'yle ilgili olarak gönderilmiş şikayet ve dilek mektuplarını tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu hedefe yönelik olarak iki yüzü aşkın mektup incelenmiştir. Genel olarak şikayet yazma pratiğine, bu pratiğin gönderici ile alıcı için işlevlerine ve bu mektupların dönemin tarihine ilişkin kaynaklar olarak önemine temas edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dilek ve şikayet mektupları, Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi, dilek sistemi.

Abstract: This article aims to present petitions and letters of complaint regarding the People's Houses that were sent to the Secretary General of the Republican People's Party between the years 1932 and 1951. More than 200 letters have been studied for this purpose. The practice of writing complaint letters in general, the functions of this practice for the sender and the addressee, and the importance of those letters as sources regarding the history of that period have been touched upon and discussed.

Keywords: Petitions and letters of complaint, People's Houses, Republican People's Party, system of petitions.